

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ

ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น

Guidelines for the Development of Responsible Tourism

at Ban Si Than Community, Khon Kaen Province

Received: June 04, 2022

Revised: June 26, 2022

Accepted: July 26, 2022

วนิดา อ่อนละมัย¹

Wanida Onlamai

บทคัดย่อ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น และ เสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น รวมจำนวน 17 ท่าน และการประชุมกลุ่มย่อย จากหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 ท่าน ผลการวิจัยพบแนวทางการพัฒนา ประกอบด้วย 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านสิ่งแวดล้อม ควรยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อโดยมุ่งเน้นไปที่กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม 2) มิติด้านการเมือง ควรจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมร่วมเป็นเจ้าบ้านที่ดีและสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน สนับสนุนองค์ความรู้ กระบวนการ และงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง 3) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม ควรสร้างสรรค์โปรแกรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกิจกรรมตักบาตรถนอมสายบุญ กิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติต้นไม้ภายในวัดจอมศรี กิจกรรมปั่นจักรยานศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และกิจกรรมด้านการคัดแยกขยะตามหลัก 3R ที่โรงเรียนบ้านศรีฐาน 4. มิติด้านเศรษฐกิจ ควรพิจารณาการยกระดับของดีของฝากในชุมชนที่มีอยู่ให้มีความโดดเด่นผ่านกระบวนการพัฒนาสินค้าชุมชน เพื่อเป็นการสร้างเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงควรดำเนินการจัดตั้งชุมชนเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ

คำสำคัญ: องค์ประกอบการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ, ชุมชนบ้านศรีฐาน

¹ อาจารย์ประจำสาขาการจัดการการท่องเที่ยวและไมซ์ วิทยาลัยการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยศรีปทุมขอนแก่น; Lecturer, Department of Tourism and MICE Management, College of Tourism and Hospitality Sripatum University, Khon Kaen; wanida.on@spu.ac.th:

ABSTRACT

In this research investigation, the researcher examines the components of tourism at Ban Si Than Community, Khon Kaen province and proposes guidelines for the development of responsible tourism at the community under study. The qualitative research was conducted using the technique of in-depth interview with seventeen key informants from public agencies, private agencies, and residents in the area. The technique of focus group discussion with twelve subjects from all related agencies was also conducted. Findings showed that the guidelines for development consisted of four dimensions. 1. The environment dimension: The level of responsible tourism activities should be raised with a focus on activities in the aspect of the environment connecting the cultural learning process. 2. The political dimension: A community-based tourism committee should be established in a concrete manner to be a good host and to create tourism activities. All related agencies should support knowledge, process, and budget for continuous community development. This will enable the community to be strong and able to operate tourism activities by themselves. 3. The social and cultural dimension: Tourism programs that foster experience to tourists should be created by connecting such activities as offering food to the monks on the merit-making route; the nature trail at Chom Si Temple; cycling to study community lifeways; and waste sorting at Ban Si Than School in accordance with the 3R principle. 4. The economic dimension: The level of existing community souvenirs should be raised to be outstanding through the process of community product development in order to foster the local community economy. The community should be established as a community enterprise to conduct community-based tourism in a complete manner.

Keywords: Tourism Components, Responsible Tourism, Ban Si Than Community

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่าง ๆ เป็นอย่างมาก แต่ทว่าหลายปีที่ผ่านมา พบว่า ภาคการท่องเที่ยวทั่วโลกมีแนวโน้มที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภาวะโลกร้อน จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศข้างต้น ส่งผลให้มนุษย์มีความห่วงใยและระลึกถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) ประกอบกับรายงานการเดินทางอย่างยั่งยืนประจำปี 2565 จัดทำโดย Booking.com พบว่านักท่องเที่ยวมีความตระหนักต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น และมองหาสถานที่

ท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นเรื่องความยั่งยืนเป็นตัวเลือกแรก โดย 94% ของผู้เดินทางชาวไทยยืนยันว่าการเดินทางอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญ และ 75% ระบุว่าข่าวสารล่าสุดเกี่ยวกับสถานะโลกร้อน และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้นส่งผลให้ตนตัดสินใจเลือกการเดินทางอย่างยั่งยืนมากขึ้น (Bookingholdings.com, 2022)

จึงเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ทรงพลังให้นักท่องเที่ยวตระหนักถึงคุณค่าของสังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้ถูกให้ความสำคัญมากขึ้น นั่นก็คือ การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism – RT) ตามคำนิยามหมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่แค่การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับเท่านั้น หากแต่ยังต้องคำนึงถึงผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้นด้วย ด้วยแนวคิดเรื่องความยั่งยืน และการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวไปสู่คนทุกกลุ่ม และสามารถทำให้สถานที่น่าอยู่ขึ้นทั้งเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน (สมาคมไทยท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ, 2561) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ประกาศจุดยืนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงผลักดันแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างการกระจายรายได้ โดยนำเสนอประสบการณ์ท้องถิ่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจมาสัมผัสประสบการณ์จากพื้นที่โดยตรง ชูจุดเด่นโดยใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่และส่งเสริมภาพลักษณ์ของแต่ละจังหวัดหรือพื้นที่ในแง่มุมที่ต่างกันไป โดยสนับสนุนการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2564)

ชุมชนบ้านศรีฐาน ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนเมืองที่มีวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่โดดเด่น ทั้งสถานที่สำคัญ ปรากฏชุมชน ของดีของฝากในชุมชน วิถีชีวิตและผู้คน เป็นชุมชนที่มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยวที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคการศึกษา และหน่วยงานภาคเอกชน ในพื้นที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว (เทศบาลนครขอนแก่น, 2562) แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชุมชนจะได้รับการสนับสนุนส่งเสริม แต่ก็ยังพบผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชน และจากสถานการณ์การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป ประกอบกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม รวมไปถึงความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ดังนั้นการศึกษาวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาและวิเคราะห์องค์ประกอบ การท่องเที่ยว ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น และเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น อย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม และเพื่อเตรียมความพร้อมร่วมสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และสร้างความมั่นใจว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืน ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันก็สามารถสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างประทับใจ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น

นิยามศัพท์

องค์ประกอบการท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น 12 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว 2) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว 4) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 5) ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว 6) การบริการเสริมของแหล่งท่องเที่ยว 7) การบริการโปรแกรมการท่องเที่ยว 8) การตระหนักรู้ 9) การสร้างบรรยากาศของสถานที่ 10) การให้ประสบการณ์ร่วมอย่างจริงแท้ 11) ความเป็นมิตรไมตรี และ 12) ทักษะคติของชุมชน

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อชุมชนบ้านศรีฐาน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึง การลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม สามารถยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อสร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวจากการเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม และรับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ผ่านการสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว โดยตระหนักถึงการพัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อส่วนรวมกันทุกภาคส่วน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษา คือ ชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยนี้ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านศรีฐาน และวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ในระหว่างเดือนมิถุนายน 2563 – เดือนพฤษภาคม 2564

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) และ Collier and Harraway (1987) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบ การท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 1) องค์ประกอบหลัก ได้แก่ นักท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยว และธุรกิจในการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และ 2) องค์ประกอบที่สนับสนุน ได้แก่ ข้อมูลข่าวสาร

ทางการท่องเที่ยว ความปลอดภัย และการอำนวยความสะดวกในการเข้าเมือง โครงสร้างพื้นฐาน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และการศึกษาของ Dickman (1997) ระบุองค์ประกอบสำคัญและจำเป็น ต้องประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) 2) สิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Amenity) ที่พัก (Accommodation) กิจกรรมต่างๆ (Activity) และการบริการเสริม (Ancillary service) โดยการศึกษาของ Buhalis (2000) ค้นพบองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ โปรแกรมการท่องเที่ยวสำเร็จรูป (Available packages) ที่หมายถึง โปรแกรมการท่องเที่ยวที่ถูกเตรียมโดยคนกลางระหว่างนักท่องเที่ยวกับเจ้าบ้าน เช่นเดียวกับการศึกษาของ ในบริบทประเทศไทย จากการศึกษาของ วิษสุตา ร้อยพิลา และปรีดา ไชยา (2558) พบ 4 องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวที่สำคัญคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านความเป็นมิตรไมตรี (Amities) ประกอบกับการศึกษาของ ชื่นนภา นิลสนธิ (2559) พบ องค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานการใช้ทรัพยากรของชุมชน 3 ประการคือ การสร้างบรรยากาศของสถานที่ (Atmosphere of the place) การให้ประสบการณ์ร่วมอย่างจริงแท้ (Authenticity Experience) และด้านทัศนคติของชุมชน (Attitude) จึงใช้ 12 ประการข้างต้น องค์ประกอบทางการท่องเที่ยวในการศึกษาครั้งนี้

ในส่วนของการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (สมาคมท่องเที่ยวไทยอย่างมีความรับผิดชอบ, 2562) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ทำให้สถานที่นั้น ๆ มีความน่าอยู่ทั้งต่อเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน โดยเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และรักษาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อคนรุ่นต่อ ๆ ไปไว้ให้ได้มากที่สุด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนด 8 แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ได้แก่ 1) ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 2) ยกย่องวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น 3) ให้ความสำคัญกับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น 4) สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น 5) ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม 6) รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 7) สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว และ 8) พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน และในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องอาศัยการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ภายใต้ 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านสิ่งแวดล้อม 2) มิติด้านการเมือง 3) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม และ 4) มิติด้านเศรษฐกิจ (พจนา สอนศรี, 2546) ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ 8 ประการของแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ในการศึกษาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น

ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น ด้านทิศตะวันตกของเมือง เป็นชุมชนเก่าแก่ มีอายุกว่าสองพันห้าร้อยปี โดยมีหลักฐานยืนยันด้วยเครื่องปั้นดินเผา และข้าวของ

เครื่องใช้วัตถุโบราณนานาชนิด (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น, 2564) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านศรีฐาน คือ 1) ทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้แก่ หนองบอน หนองยาว ต้นมะขามใหญ่ 2) ทรัพยากรเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดจอมศรีและบริเวณโดยรอบ ศาลเจ้าปู่ญาคุจัด เครื่องมือหินและภาชนะดินเผาลายเขียนสี โบราณวัตถุสมัยทวารวดี ประเพณีวัฒนธรรม และ 3) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ บ้านขุนพิจารณ์ บ่อพญานาค ศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ของดีของฝากบ้านศรีฐาน รวมทั้งมีปราชญ์ชาวบ้าน และมัคคุเทศก์น้อย โรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน (แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ, 2560)

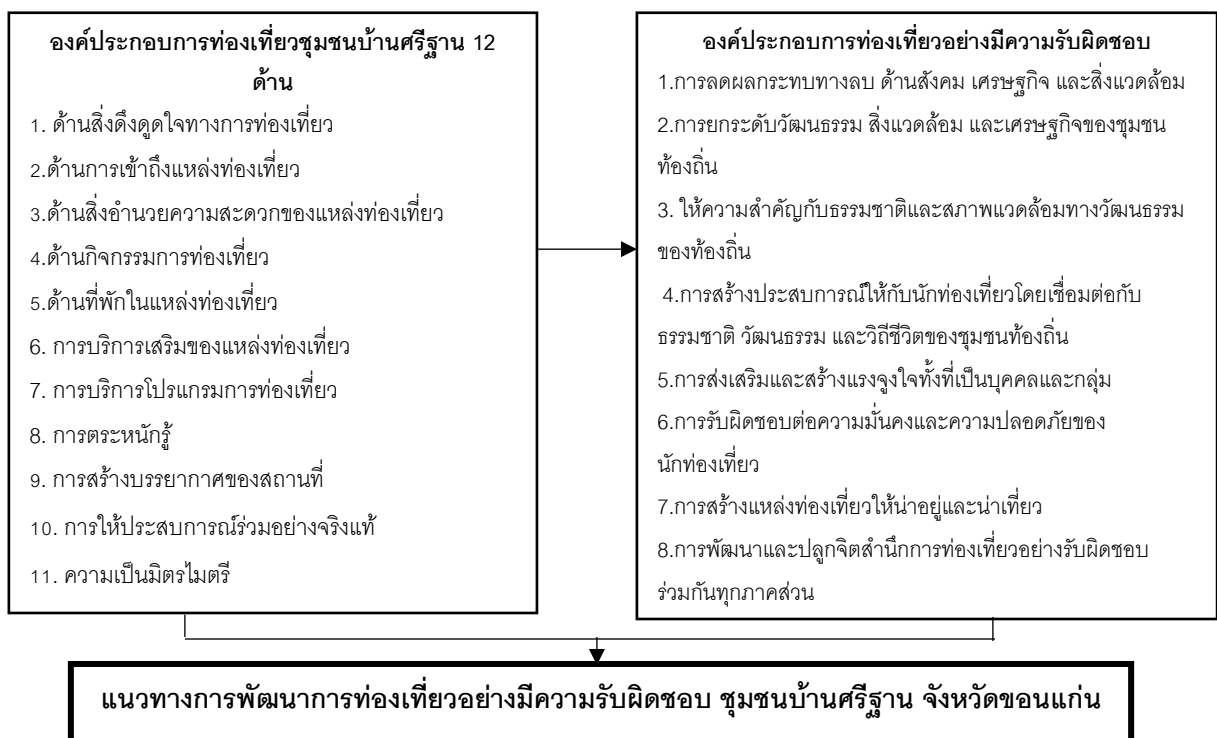
สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปทุมพร แก้วคำ, นำขวัญ วงศ์ประทุม, อุทุมพร การเก็บ, ศิริณพวรรณ ชุ่มอินทจักร, มุกดา นัยวัฒน์, และ บวรพจน์ หิรัญยรัศมีกุล (2561) ศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแอ อำเภอมะสา จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในระดับสูง ด้วยทุนทางสังคมเดิม ที่ชุมชนมีความสามัคคีและความเข้มแข็งในการร่วมกันพัฒนาชุมชนจนเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชน จากแนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจ พบว่า บ้านฮ่องแอเหมาะแก่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การทำยาสมุนไพรศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ความสามารถในการเข้าถึง พบว่า เส้นทางเข้าหมู่บ้านจะมีรถสองแถววิ่งทุก 30 นาที เที่ยวแรกตั้งแต่ 05.30 น. เที่ยวสุดท้ายเวลา 17.30 น. 3) สิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ไม่มีร้านอาหาร สถานบันเทิง ธนาคาร ไปรษณีย์ โรงพยาบาล หรือสถานพยาบาลในหมู่บ้าน แต่มีอยู่ใกล้เคียง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร 4) ที่พักแรม พบว่า ไม่มีที่พัก โรงแรม รีสอร์ท และเกสต์เฮาส์ รวมไปถึงโฮมสเตย์ ในหมู่บ้าน แต่จะมีบริการที่พักแรมห่างออกไปจากหมู่บ้าน ในระยะทาง 5 - 10 กม. 5) กิจกรรม พบว่า กิจกรรมที่สามารถจัดขึ้นในชุมชน ได้แก่ การปลูก ทอ ตัด เสื่อกก การดำนา เกี่ยวข้าว สานไม้ไผ่ ทำปุ๋ย ปั่นจักรยาน ตกปลา นวด ประคบ อบยาสมุนไพร และ 6) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary) พบว่า ชุมชนขาดการวางแผนทางด้านการตลาดและจัดทำข้อมูลข่าวสาร

สุดถนอม ดันเจริญ (2560) ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย การส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนโดยรวม ด้วยกระบวนการทางสังคมที่มุ่งพัฒนา โดยมีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง การรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนที่ยึดมั่นต่อความเป็นธรรมในการจัดการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ด้วยกระบวนการส่งผ่านวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป ซึ่งเป็นผลของการจัดการทรัพยากรในชุมชน ด้วยสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ ผลของความร่วมมือกันในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะส่งผลให้ชุมชนมีอาชีพและมีรายได้อย่างต่อเนื่อง

วนิดา อ่อนละมัย, (2553) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อชุมชนบ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กิจกรรมการ

ท่องเที่ยวใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุที่มีในท้องถิ่น ซึ่งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม กิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละอย่าง มีมาตรการ/วิธีการลดมลพิษและปริมาณขยะ เช่น การใช้ยาม ถูผ้า ปีนโต ขวด/กระติกน้ำแบบเดิม มีการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวประหยัดการใช้พลังงาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า กิจกรรมท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 2) ด้านองค์กรชุมชน ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนโดยใช้ระบบสังคมที่เข้าใจกัน ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวชุมชนสู่ความยั่งยืน และมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึง 3) ด้านการจัดการจะต้องให้ความสำคัญกับ กฎและกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อเฉพาะ ซึ่งการจัดการจะแบ่งออกเป็น การจัดการสำหรับนักท่องเที่ยว และสำหรับชุมชน และ 4) ด้านการเรียนรู้ มีข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัย แสดงและชี้แจงให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน มีการจัดทำคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวทุกกิจกรรมการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่วิจัยที่สำรวจและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ 17 ท่าน จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถานประกอบการและประชาชนในท้องถิ่น ได้แก่ ฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยว เทศบาลนครขอนแก่น โรงเรียนบ้านศรีฐาน ตัวแทนกลุ่มสถานประกอบการธุรกิจนำเที่ยว นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวและผู้ทำกิจกรรมใกล้เคียงชุมชน ตัวแทนกลุ่มผู้นำชุมชนบ้านศรีฐาน ตัวแทนกลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ตัวแทนกลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ในประเด็นสถานการณ์ปัจจุบันขององค์ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน 12 ด้าน ประกอบกับการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยว และการประชุมกลุ่มย่อย (Focused Group Discussion) จำนวน 12 ท่าน จากหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น

ผลการวิจัย

1. องค์ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น 12 ด้าน ได้แก่

1.1 ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) พบว่า มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ได้แก่ วัดจอมศรี ศาลเจ้าปู่ญาครุจัด เครื่องมือหินและภาชนะดินเผาลายเขียนสี โบราณวัตถุสำคัญยุคก่อนประวัติศาสตร์ ยุคทวารวดี และยุคที่ท้าวเพี้ยเมืองแพน 2) ด้านวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ บ้านขุนพิจารณ์ บ่อพญานาค ปราชญ์ชาวบ้าน ของดีของฝาก เนื้อแดดเดียวสมุนไพร ไส้กรอก ส้มตำแม่ไร่ แหนมแม่สังัด ปิ้งปลาตุ๋น ส้มหมู ส้มวัว ตำเหลกน้องจอย กวยเตี๋ยวโบราณยายตุ่น พะไล้ ขนมครก แม่หมาย ส้มปลา แม่ละไม แจ่วบองแม่บัวซอน 3) ด้านกิจกรรมประเพณี ได้แก่ ตักบาตรถนนสายบุญวันพระ กิจกรรมฮีด 12 คอง 14 และ 4) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ หนองบอน หนองยาว ต้นมะขามใหญ่ และโรงเรียนเทศบาลบ้านศรีฐาน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลด้านการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ

1.2 ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีรถโดยสารประจำทางลักษณะเป็นรถสองแถวสายสีเหลืองวิ่งผ่านชุมชน แต่ไม่สะดวกเนื่องด้วยมีจำนวนเที่ยวน้อยและไม่มีตารางเดินรถที่ชัดเจน และวิธีการเข้าถึงหลายช่วงต่อ ไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้โดยตรงผ่านต้นทางบริการของสนามบินนานาชาติจังหวัดขอนแก่น หรือสถานีขนส่งจังหวัดขอนแก่น สามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก หากนักท่องเที่ยวเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว หรือบริการรถเช่า รถแท็กซี่

1.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยว (Amenities) พบว่า 1) ระบบขนส่งสาธารณะรถโดยสารประจำทางสองแถวสีเหลืองวิ่งผ่านชุมชนบ้านศรีฐาน 2) ระบบสื่อสาร เนื่องจากตั้งอยู่บริเวณในเขตเมือง จึงมีสัญญาณโทรศัพท์มือถือครอบคลุมพื้นที่ การเข้าถึงสัญญาณอินเทอร์เน็ตดีมาก 3) ระบบ

สาธารณูปโภค ไฟฟ้า ประปา ขั้นพื้นฐานครบครัน 4) ป้ายสื่อความหมายชัดเจน สถานที่สำคัญในชุมชน และจุดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน ป้ายแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนจะอยู่ในศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนในบริเวณวัดจอมศรี และ 5) จุดจอดรถและห้องน้ำสาธารณะบริเวณวัดจอมศรี นักท่องเที่ยวสามารถใช้ได้

1.4 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) พบว่า มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรถนนวนสายบุญ จัดขึ้นทุกวันอาทิตย์สัปดาห์แรกของเดือน 2) กิจกรรมศึกษาวัฒนธรรม และ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน 3) กิจกรรมศึกษาเรียนรู้ต้นไม้สำคัญในวัด โดยใช้แผนที่เดินดิน เป็นแผนที่และเส้นทางที่เชื่อมโยงกันภายในชุมชนศรีฐาน 4) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ได้แก่ การศึกษาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เช่น โบสถ์เก่า แก่กันโบราณ เรียนรู้กับปราชญ์ชาวบ้าน หมอเป่า หมอนวด รวมถึงได้ทดลองชมและชิมของดีของฝากชุมชน ภูมิปัญญาทางด้านอาหาร อาทิ เนื้อแดดเดียว แจ่วบอง กว๊วยเดี่ยว ขนมหครก แหนมหมู แหนมเนื้อ และกิจกรรมที่ชุมชนสามารถต่อยอดได้คือ กิจกรรมคัดแยกขยะที่โรงเรียนบ้านศรีฐาน โดยมีภาคีชุมชนที่ผ่านการอบรมสามารถให้ความรู้และพานักท่องเที่ยวทำกิจกรรม

1.5 ด้านที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodation) พบว่า ไม่มีที่พักในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่เมืองขอนแก่นจึงทำให้มีที่พักให้เลือกหลากหลายประเภท และหลายระดับราคา นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามความเหมาะสม และโฮมสเตย์ชุมชนอยู่ในกระบวนการขอรับมาตรฐานที่พักชุมชน

1.6 ด้านการบริการเสริมของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary services) พบว่า มีร้านค้าของชุมชน รถสองแถวประจำทางที่สามารถเหมารับส่งนักท่องเที่ยวได้ มีรถสามล้อเครื่องรับจ้าง และมีบริการให้เช่ารถจักรยานยนต์ นอกจากนี้ยังมีบริการอื่นๆ ได้แก่ ร้านรับซักรีด ร้านอาหาร และเครื่องดื่ม และการให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน โดยมีภาคีชุมชนที่ช่วยทำหน้าที่สื่อความหมาย ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน แต่ชุมชนขาดการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารการตลาด

1.7 ด้านการบริการโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available package) พบว่า ยังไม่มีบริการโปรแกรมท่องเที่ยวสำเร็จรูปที่ชุมชนจัดทำขึ้นและเสนอขายให้นักท่องเที่ยวโดยตรง แต่มีโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนที่เทศบาลนครขอนแก่นเคยจัดทำขึ้นในช่วงที่มีโครงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเบื้องต้นกำหนดเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวแบบกลุ่มเล็ก มีกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มุ่งเน้นไปที่อาหาร และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาหารปลอดภัย

1.8 ด้านการตระหนักรู้ (Awareness) พบว่า 1) คนในชุมชน ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ กระบวนการท่องเที่ยว มีความพร้อม มีกลุ่มผู้นำชุมชน รวมถึงคณะครู และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว 2) ผู้ให้บริการในชุมชนมีการตื่นตัวและให้ความร่วมมือในช่วงที่ชุมชนได้รับ

การพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ 3) การตระหนักรู้ด้านการตลาด นักท่องเที่ยวมีความสนใจชุมชนในฐานะชุมชนท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากกิจกรรมตักบาตรถนนสายบุญ และชุมชนต้องการปรับเปลี่ยนกิจกรรมเสริมเข้ามาในช่วงต่อจากกิจกรรมตักบาตรตอนเช้า เช่น กิจกรรมปั่นจักรยานท่องเที่ยวในชุมชน หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมที่นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วมได้

1.9 ด้านการสร้างบรรยากาศของสถานที่ (Atmosphere of the place) พบว่า มีป้ายสื่อความหมายทางเข้าชุมชน และการตกแต่งภายในวัดที่ช่วยสร้างบรรยากาศสื่อถึงวัฒนธรรมอีสาน มีการตกแต่งสถานที่หน้าร้านตามวัฒนธรรมอีสาน เช่น ร้านอาหาร ของดีของฝากชุมชน สถานที่สำคัญในชุมชน อาทิ หอระฆัง บ่อน้ำพญานาค คันกำแพงเมืองโบราณ และมีปราชญ์ชาวบ้านทำหน้าที่สื่อความหมายร่วมด้วย

1.10 ด้านการให้ประสบการณ์ร่วมอย่างจริงแท้ (Authenticity Experience) พบว่า มีการสร้างประสบการณ์ 2 วิธีคือ 1) การมอบประสบการณ์ผ่านการร่วมกิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน เช่น กิจกรรมนวดโบราณ กิจกรรมทดลองทำผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ปลาข้าวบอง แหนม เนื้อทอด ขนมครกโบราณ หมอนวดแผนไทย กว๊ายเดี่ยวยายตุ๋นที่ขายมากกว่า 40 ปี และ 2) การมอบประสบการณ์จากการให้ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและมัคคุเทศก์น้อยชุมชน ผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์ต้นไม้โบราณ กิจกรรมคัดแยกขยะ

1.11 ด้านความเป็นมิตรไมตรี (Amities) พบว่า คนในชุมชนมีไมตรีจิตยิ้มแย้มทักทาย ให้การต้อนรับอย่างสุภาพอ่อนน้อมและเป็นกันเอง ยินดีให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อประสบปัญหา เช่น หลงทาง ประสบอุบัติเหตุ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวด้วยความเต็มใจ แม้ว่าจะไม่สามารถให้ข้อมูลในเชิงลึกได้ แต่คนในชุมชนส่วนใหญ่สามารถบอกทางและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวเพื่อไปยังบ้านปราชญ์ชาวบ้าน หรือไปพบผู้ที่สามารถให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้

1.12 ด้านทัศนคติของชุมชน (Attitude) พบว่า ชุมชนมีทัศนคติทางบวกเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทั้งในด้านความรู้ อารมณ์ ความรู้สึก มีความต้องการที่จะเรียนรู้และพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อจะให้เกิดความเชี่ยวชาญและความมั่นใจในการดำเนินการด้วยตัวของชุมชนเอง ชุมชนมีผู้นำที่พร้อมจะทำกิจกรรมและเป็นศูนย์รวมใจชาวบ้าน นั่นคือ พระอาจารย์ เจ้าอาวาสวัดจอมศรี ซึ่งเป็นพระนักพัฒนาที่พร้อมสนับสนุน รวมทั้งยังมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตสาธารณะเพื่อชุมชน สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ โรงเรียนบ้านศรีฐาน ที่เป็นแหล่งบ่มเพาะความรู้ให้แก่เยาวชนในชุมชน

2. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 4 มิติ ดังนี้

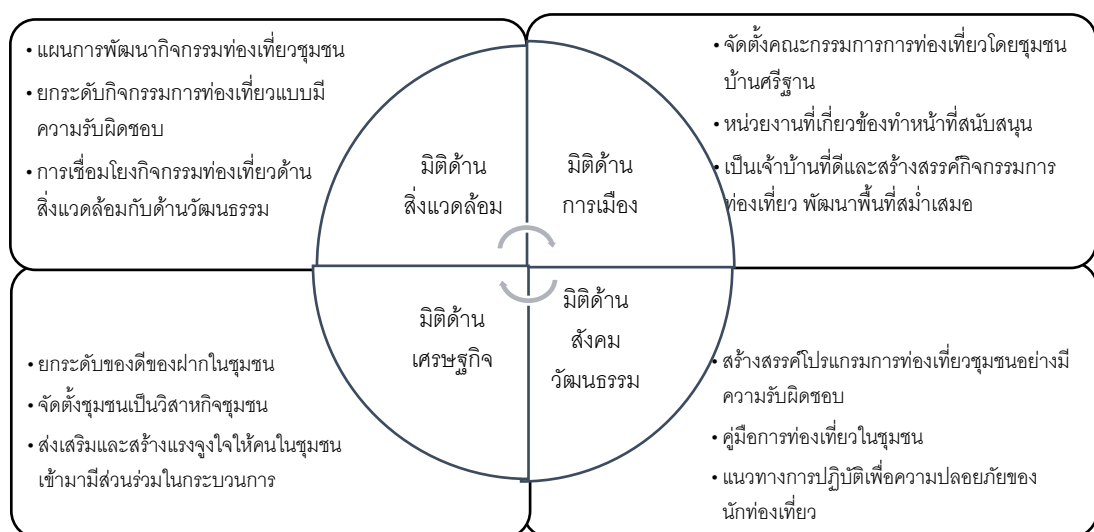
1. มิติด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนควรยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อ สามารถสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวให้เดินทางท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกด้านการ

อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ การศึกษาวัฒนธรรมชุมชนพร้อมกับระบบนิเวศของชุมชนบ้านศรีฐาน เช่น กิจกรรมการให้ความรู้การคัดแยกขยะ ผนวกกับกิจกรรมตักบาตร ถนนสายบุญ และชุมชนควรจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวบ้านศรีฐานเพื่อพัฒนาและปลูกจิตสำนึกการ ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน

2. มิติด้านการเมือง พบว่า ชุมชนบ้านศรีฐานควรจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชน อย่างเป็นทางการ ร่วมเป็นเจ้าบ้านที่ดี สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยว พร้อมให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน สนับสนุนองค์ความรู้ กระบวนการ และงบประมาณเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง

3. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนบ้านศรีฐานควรสร้างสรรค์โปรแกรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกิจกรรมตักบาตรถนนสายบุญ กิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ต้นไม้ภายในวัดจอมศรี กิจกรรมปั่นจักรยานศึกษาวิถีชีวิตชุมชน และกิจกรรมด้านการคัดแยกขยะ ที่โรงเรียนบ้านศรีฐาน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน ทั้งนี้ควรมีการกำหนด แนวทางการปฏิบัติ คู่มือการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเป็นรับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

4. มิติด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนบ้านศรีฐานควรพิจารณาการยกระดับของดีของฝากในชุมชนที่มีอยู่ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นผ่านกระบวนการพัฒนาสินค้าชุมชน เพื่อสร้างเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงในอนาคตชุมชนบ้านศรีฐานควรดำเนินการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน หรือ วิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ นอกจากนั้นยังเป็นการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพ 2 โมเดลการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัด

สรุปและอภิปรายผล

1. องค์ประกอบการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีองค์ประกอบการท่องเที่ยวที่สำคัญและมีศักยภาพคือ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่โดดเด่นทั้งทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ รวมถึงด้านสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนสามารถนำมาต่อยอดเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบได้ สอดคล้องกับทฤษฎีการศึกษา (Dickman, 1996) ที่กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวจัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ควรดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้หรือมีลักษณะชวนตา ชวนใจ มีเสน่ห์เฉพาะตัว ได้แก่ ลักษณะความเป็นของแท้ดั้งเดิม คุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น และ เทศบาล ช่วยบำรุง, 2552 ที่กล่าวว่า ผลลัพธ์ทางการท่องเที่ยวที่ถูกสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและดึงดูดให้เกิดการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น โดยรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ จะแตกต่างกันตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง และบริบทพื้นที่ และสอดคล้องกับการวิจัยของ ปทุมพร แก้วคำ และคณะ (2561) ที่ระบุว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่อมแอ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในระดับสูง ด้วยทุนทางสังคมเดิม ที่ชุมชนมีความสามัคคี ความเข้มแข็งในการร่วมกันพัฒนาชุมชนจนเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อประเมินศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชน จากแนวคิดองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูด 2) ความสามารถในการเข้าถึง 3) สิ่งอำนวยความสะดวก 4) ที่พักแรม 5) กิจกรรม และ 6) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว

2) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ชุมชนบ้านศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น

2.1) มิติด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนควรยกระดับกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบมีความรับผิดชอบต่อโดยมุ่งเน้นไปที่กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนพร้อมกับระบบนิเวศของชุมชนบ้านศรีฐาน สอดคล้องกับการศึกษาของ วณิดา อ่อนละมัย (2563) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ ชุมชนบ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุที่มีในท้องถิ่นซึ่งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม กิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละอย่างมีมาตรการ/วิธีการลดมลพิษและปริมาณขยะ เช่น การใช้ยาม ถูผ้า ปิ่นโต ขวด/กระติกน้ำแบบเดิม มีการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวประหยัดการใช้พลังงาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า กิจกรรมท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

2.2) มิติด้านการเมือง พบว่า ชุมชนบ้านศรีฐานควรจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นทางการ ร่วมเป็นเจ้าบ้านที่ดีและสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยว พร้อมให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน สนับสนุนองค์ความรู้ กระบวนการ และงบประมาณ เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสามารถดำเนินกิจกรรมทางการ

ท่องเที่ยวได้ด้วยตัวเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ สุดถนอม ตันเจริญ (2560) ที่พบว่า ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยกระบวนการทางสังคมที่มุ่งการพัฒนาโดยมีคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง การรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนที่ยึดมั่นต่อความเป็นธรรมในการจัดการ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง สะท้อนมิติเชิงการเมือง

2.3) มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ชุมชนบ้านศรีฐานควรสร้างสรรค์โปรแกรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ ธนะวิทย์ เพียรดี และ วนิดา อ่อนละมัย (2564) ซึ่งพบว่า ต้องเริ่มจากกระบวนการการจัดการความรู้ด้านการท่องเที่ยวสีเขียวเป็นหลักในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเริ่มต้น และมีหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุน และเพิ่มการเชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนรู้สีเขียวที่มีอยู่เดิม ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวทางทะเล การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวสุขภาพ การท่องเที่ยวอาสาสมัคร และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากขึ้น และทุกกิจกรรมมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว

2.4) มิติด้านเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านศรีฐานควรพิจารณาการยกระดับของดีของฝากในชุมชนที่มีอยู่ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นผ่านกระบวนการพัฒนาสินค้าชุมชน เพื่อเป็นการสร้างเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุดถนอม ตันเจริญ (2560) ซึ่งพบว่า ด้วยลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วยการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนโดยรวม การรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนที่ยึดมั่นต่อความเป็นธรรมในการจัดการ ซึ่งเป็นผลของการจัดการทรัพยากรในชุมชนด้วยสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ ผลของความร่วมมือกันในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะทำให้ชุมชนมีอาชีพและมีรายได้อย่างต่อเนื่อง ปรากฏจากการทำลายสิ่งแวดล้อม ทุกปัจจัยจึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการก้าวไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 นโยบายด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลนครขอนแก่น มีแผนการเตรียมความพร้อมรวมถึงสนับสนุนงบประมาณด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวตามมาตรฐานของกรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยในพื้นที่ชุมชนบ้านศรีฐาน

1.2 นโยบายด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม หน่วยงานทุกภาคส่วนร่วมสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีที่สามารถช่วยต่อยอดให้การท่องเที่ยวชุมชนบ้านศรีฐานมีบทบาทในการสร้างงานให้คนในชุมชน พัฒนาความเป็นอยู่และกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนในภาพรวม

2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ จัดเวทีประชาคมเพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด
แผนนโยบายเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านศรีฐานอย่างมีความรับผิดชอบ รวมถึงการ
ออกแบบจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกัน ครอบคลุมทุกด้าน ที่จะนำไปซึ่งความยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ
สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยหน่วยงานด้านการศึกษา วิจัยและพัฒนาแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนเพื่อสนับสนุน
การท่องเที่ยวชุมชนบ้านศรีฐานอย่างมีความรับผิดชอบ

เอกสารอ้างอิง

https://api.tourismthailand.org/upload/live/content_article_file/20603-15378.pdf

เกิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). วาระแห่งชาติเพื่อการพัฒนาและจัดการ การท่องเที่ยวสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมอย่างยั่งยืน ปี 2552. สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว: กรุงเทพฯ.

ปทุมพร แก้วคำ, นำขวัญ วงศ์ประทุม, อุทุมพร การเก็บ, ศิรินพรรณ ชุ่มอินทจักร, มุกดา นัยวัฒน์ และ
บวรพจน์ หิรัญยรัศมีกุล. (2561). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านฮ่องแฮ่ Community Based
Tourism Management Baan Hong Hae. วารสารวิทยาลัยคัลิตธานี, 12(3), 133-149.

- แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ. (2560). สืบค้นเมืองเก่า บ้านเราศรีฐาน. สืบค้นจาก <http://www.artculture4health.com/contents/view/775>.
- พจนา สอนศรี. (2546). *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- วนิดา อ่อนละมัย. (2563). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ชุมชนบ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JSTD/article/view/254915>.
- วิษสุตา ร้อยพิลลา และปรีดา ไชยา. (2558). องค์ประกอบของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารวิจัยและพัฒนาวิจัยโดยองค์กร ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(3), 197-211.
- สุดถนอม ตันเจริญ (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ครั้งที่ 1* (16 มิถุนายน 2560).
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2563). *ยุทธศาสตร์ชาติ*. สืบค้นจาก http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2020/11/Dec20_full_v2.pdf.
- สมาคมท่องเที่ยวไทยอย่างมีความรับผิดชอบต่อ. (2562). *การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อ (Responsible Tourism)*. สืบค้นจาก <https://www.th.thairt.org/>.
- หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดขอนแก่น. (2564). แหล่งโบราณคดีศรีฐาน (วัดจอมศรี). สืบค้นจาก <https://culturalenvi.onep.go.th/site/detail/1315>.
- Bookingholdings.com. (2022). *Sustainable Travel*. สืบค้นจาก <https://www.bookingholdings.com/sustainability/sustainable-travel/>.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination in the future. *Tourism Management*, 21, 97-116. doi:10.1016/S0261-5177(99)00095-3
- Cooper and Boniface. (1994). *The Geography of Travel & Tourism* (2nd ed.). Oxford: Bath Press, Avon.
- Dickman, S. (1997). *Tourism: An Introductory Text*. Sydney: Hodder Education.
- Pike, S. D. (2008). *Destination Marketing: an integrated marketing communication approach*. Burlington, MA: Butterworth-Heinmann.